

47. İKTİSATÇILAR HAFTASI ÖZEL SAYISI
İFMC
47. İKTİSATÇILAR HAFTASI
“CUMHURİYET’İN YÜRÜYÜŞÜNDE İKTİSAT VE SİYASET”
01.03.2024 CUMA
3. GÜN CUMHURİYET’İN BUGÜNÜ VE GELECEĞİ

Esin Kuylulu Anısına

3. Gün 1. Oturum

cumhuriyet’in maddi ve beşeri dinamikleri

Açılış Konuşması: Murat Karayalçın

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Burhan Şenatalar

Panelistler: Prof. Dr. Fatma Gök

Prof. Dr. Işıl Ünsal

Prof. Dr. Tarık Şengül

aylin altınay - Konuklar, Değerli Hocalarım, Sevgili Öğrencilerimiz, İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin bu yıl 47.si düzenlediği İktisatçılar Haftası'nın üçüncü ve son gününe hepiniz hoş geldiniz. Bu seneki başlığımız Cumhuriyetin yürüyüşünde iktisat ve siyasetti. Üçüncü günümüz Cumhuriyetin bugünü ve geleceği başlığına taşıyor. İktisatçılar Haftası'nın artık bir gelenek haline gelmiş olan uygulaması, haftanın her bir gününün fakültemize emeği geçmiş hocalarımıza, cemiyetimize, camiamıza emeği geçmiş mezunlarımıza adanması, onların anısına yapılmasıdır. Bugün de Esin Kuyululu'nun anısına düzenlendi.

Bugün, *Cumhuriyet'in Bugünü ve Geleceği* başlıklı üçüncü günümüzün açılışını Sayın Murat Karayalçın yapacak. Buyurun Sayın Karayalçın, kürsü sizin.

murat karayalçın - Günaydın Sayın Konuklar. İktisatçılar Haftasında bulunmak, hele açılış konuşması yapmak üzere çağrılmak benim için çok büyük bir onur. Mezunlar Cemiyetine çağrıları nedeniyle, içtenlikle teşekkür ediyorum.

Sayın Konuklar, Cumhuriyet'in bugününden ve yarınından, geleceğinden söz edeceğim, bana bu başlık verildi. Cumhuriyetimizin bugünü, Cumhuriyetimizin birinci yüzyılında, devlet ve toplum yaşamımızda yapılanların, yaşananların bir sonucudur. Cumhuriyetimizin yarını ise, geleceği ise, eğer devlet ve toplum yapısından önemli değişiklikler olmayacaksa, ana hatlarıyla üç aşağı beş yukarı, bugün yaşadıklarımıza benzer bir biçimde yaşanacaktır. Sunuşumda, Cumhuriyetimizin bugününe devlet kapasitesi üzerinden değerlendirmek istiyorum. Yani, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Cumhuriyetin birinci yüzyılında amaçlarını ne ölçüde gerçekleştirebilmiştir; yapmak istediklerini, görevlerini ne ölçüde yerine getirebilmiştir; sorusunu yanıtlamak istiyorum. Böyle bir soruyu yanıtlayabilmek için, öncelikle Cumhuriyet'in görevlerinin amaçlarının ne olduğunu ortaya koyabilmek gerektiği düşüncesindeyim. Çağrıyı aldığımda ve böyle bir konuşma yapmayı düşündüğümde, anayasaları, anayasalarımızı ve kalkınma planlarımızı bu bağlamda taramaya çalıştım. 1982 anayasasının 5. maddesinin dışında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin amaçlarını ve görevlerini tanımlayan herhangi bir düzenlemeye rastlamadım. 82 anayasası zaten çok kötü kaleme alınmış bir siyasi

metin. Galiba 5. Maddesi de en kötü yazılmış olan metin, en karışık ifadelerin bulunduğu bir metin. Cumhuriyetimizin bugününde bu hususa bakacağım. Daha sonra Cumhuriyetimizin yarını için halkımızın, kamunun yani yerel yönetimlerin ve merkezi yönetimin karar ve uygulama süreçlerinde yer alacağı bir örgütlenmeye ilişkin bir öneride bulunmak istiyorum. Ama “kamu” sözcüğünü her iki yönetim için kullanıyorum. Genellikle devlet için kullanılır, devlet tüzel kişiliği için kullanılır. Ama yerel yönetimlerin de kamu olduğu yine anayasada yapılan bir tanımlamanın gereğidir. Bu açıdan baktığımızda Cumhuriyetimizin birinci yüzyılında devlet kapasitesinin gittikçe gerilediğini, zaman içinde devletin etkenliğini ve işlevselliğini gittikçe yitirdiğini görüyoruz. Öte yandan özellikle son çeyrek yüzyılda güçlenen kimlik siyaseti, Cumhuriyetimizin temel değerlerinin tartışmaya açılmasına neden olmuş, Sayın Bekir Ardır'ın deyimiyle, “bizim biz olmaktan çıkmamız” sonucunu ortaya koymaya başlamıştır. Sayın Konuklar, kısmen finans alanından İş Bankası'nı, sanayi alanından devletin şeker işletmeleriyle bir üretici örgütlenmesi olan Pancar Ekicileri Kooperatifinin Üst birliği, Anko'nun işbirliğini ve köy enstitülerini dışarıda tutarsak, Cumhuriyetimizin birinci yüzyılında kamu vardır ama halk yoktur. Halkın varlığı, parlamenter sistemde de son yıllarda içine girdiğimiz başkanlık sisteminde de siyasetin her kademesinde egemenliğin delege edilmesiyle, üst kademelere yönlendirilmesiyle sınırlı kalmıştır.

Cumhuriyetimizin ilk yüzyılında halkımız yalnızca sandıkta var olmuştur. Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılında bugün elde ettiğimiz sonuçlardan daha ileri bir sonuç elde edebilmemiz, kamunun ve halkın iş birliği yapmasını sağlayacak bir yapının oluşturulmasına bağlıdır. Böyle bir yapı oluşturmamız. Bu yapıda halk ve kamu iş birliği yapmalıdır. Kamu özel iş birliğinden çok daha yaşamsal, çok daha temel olarak gördüğü bu iş birliğinde kamu ve halk örgütlü bir diyalog içine girmelidir. Bu yapının yerel yönetimler ayağında, kent planlarında ve belediye bütçelerinde katılım, yeni kent parçaları, kentsel dönüşüm, kentsel düzenleme gibi alanlarda da projelerin birlikte tasarlanması ve birlikte uygulanması olarak adlandıracağım ortaklaşım içinde bulunulmalıdır. Yerel yönetimleri, Avrupa Yerel Yönetimler şartının uygulanması da içinde olmak üzere çok ciddi önlemlerle bu dönemde güçlendirmek durumundayız. Bana göre, daha farklı bir gelecek yaşamına kavuşmamız, yerel yönetimleri önümüzdeki dönemde güçlendirmemize bağlıdır büyük ölçüde.

Yalnızca Anadolu'da değil, içinde bulunduğumuz Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu üçgeninde de olmazsa olmaz olduğuna inandığım üniter devlet yapılanmasının güçlendirilmesi için Cumhuriyetimizin birinci yüzyılında merkezi yönetimin öne çıkması ve güçlü kılınması belki doğru bir tercihti ama şimdi içine girdiğimiz yeni dönemde üniter devletin güçlü kılınmasının

bu kez yerel yönetimlerin güçlendirilmesine bağlı olduğuna inanıyorum. Bunun aynı zamanda Cumhuriyetimizin temel sorunlarından birisi olan Kürt sorununun çözümünde de etkili bir araç olacağı inancını taşıyorum. Bu önerdiğim yapının yerel yönetimler ayağı, önerdiğim yapının merkezi yönetim ayağında da halkımızın aşama aşama devletin yürütme erkinin içinde yer almaya başlaması tasarlanmaktadır. Sayın konuklar, devlet yürütme erkini politika oluşturma, icraat ve düzenlemeler şeklinde kullanmaktadır. Devletin yürütme erki bu üç şekilde kullanılıyor. Halk ilk aşamada icraatlar başlığı altında bölgesel kalkınma projelerinde, büyük sulama projelerinde ve bu tür girişimlerde yer almalıdır. İkinci aşamada, yürütme erkinin kullanılmasında politika oluşturulması başlığı altında, eğitimde, sağlıkta, sporda, tarımda, ilgili olan, anlamlı olan, denk düşebilecek her alanda, her dalda halk yer almalıdır. Bu yapı hem kamu yönetimimiz için önemli bir gelişmeyi sağlayacaktır hem de bu ortaklaşım diyeceğim yöntemle bir demokratik gelişme başlatılacaktır. Kamu projeleri halkla birlikte hızla uygulanabilecektir. Kamu projelerinin başarısı yalnızca hukukun meşruiyetine bağlı değildir; aynı zamanda bir toplumsal meşruiyet taşımasına bağlıdır. Toplumsal meşruiyet de kamusal projelerin halk tarafından üstlenilmesine, sahiplenilmesine bağlıdır. Bir sahabet ilişkisinin kurulmasına bağlıdır. Projeler hızla tamamlanacak ve sandık demokrasisinden doğrudan demokrasiye geçişin bir ara kademesi elde edilebilecektir. Bu, kamunun projelerinden yararlanacak olan toplum kesimlerinin projeyi sahiplenerek bir proje muhafızı ya da proje muhafızları haline gelmesiyle ve o yolla yaratılacak proje enerjisinin yüksekliğiyle gerçekleştirilecektir. Bir tür bir proje demokrasisi sağlanacaktır. Ara kademe, geçiş kademesi, olarak adlandırdığım da budur.

Sayın konuklar, bu söylediklerim bir retorik değildir. 1989-94 yıllarında Ankara Belediyesi'nin sosyal demokrat yönetim kadrosu bu söylediklerim çerçevesinde çok önemli projelerde gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin tanıdığı bir proje, sıfırdan kurulan bir kent projesi olan Batıkent projesinde bu uygulanmıştır. Türkiye'nin ilk kentsel dönüşüm projeleri olan, 1990'ların başında gecekondu için hazırlanan Dikmen Vadisi projesinde, imarlı konutlar için hazırlanmış olan Portakal Çiçeği Vadisi projesinde, bir kentsel düzenleme olan Hacı Bayram Meydanı projesinde, bir organize sanayi bölgesi projesi olan İvedik Organize Sanayi Bölgesi projesinde yerel yönetimler ayağıyla ilgili olarak anlattıklarım tümüyle uygulanmıştır. 55.000 konutun olduğu, 300.000 insanın yaşayacağı Batıkent Projesi, Birleşmiş Milletler tarafından 1986 yılında dünya konut yılı ödülüne layık görünmüştür. Bu proje 1 milyar dolarlık projeydi. O sırada öyle uygun olduğu için 300 milyon Alman markı büyüklüğünde hesaplanmış olan Dikmen Vadisi projesi de Uluslararası Şehir ve Bölge Plancıları Derneği'nin dünya ödülünü kazanmıştır. Bunlar yerel yönetim ayağıyla ilgili söyleyeceklerim.

Sayın konuklar, sıra önerdiğimiz yapının merkezi yönetim ayağına geldiğinde de önereceğim proje bizim ünlü BAP projemizin sulama ayağıdır. 50 yıldır BAP projesinin sulama ayağının ancak yüzde 50'si gerçekleştirebilmiştir. Burada da devletin-bu, devlet su işleri olabilir, GAP idaresi olabilir-az önce Ankara'dan örnek verdiğim projelerde olduğu gibi, su bekleyen üreticilerle bir ortaklaşım ilişkisi içine girmeleri, yani projeyi birlikte uygulamaları çok hızla sonuç alınmasını sağlayacaktır. Halkımız 1950'lerden başlayarak, kentleşme süreciyle başlayarak belki askerlik dışında, belki savaşlar dışında ilk kez harmanlandı. Halkımız ilk kez kentlerde harmanlandı, bir araya geldi. Bunu yeni bir kimliğin ortaya çıktığı bir süreç olarak görmek olanaklı değil, çünkü kentlerde yan yana gelindi, yan yana yaşamaya başlandı, o kadar. Buradan yeni bir kimlik çıkmadı. Bu önerdiğim yapıyla yeni bir harmanlanma sürecini yaşayacağımızı ve buradan yeni bir kimlik çıkaracağımızı umuyorum. Batıkent Projesinin dışında bu model İzmir'de Egekent, Aydın Söke'de Yeni Söke, Elâzığ'da Doğu Kent, Manisa'da Yeni Manisa projeleri adı altında uygulanmıştır. Oralarda ben gerçek bir harmanlanmanın yaşandığını gözlemiş birisiyim. Yeni bir kimlik, yeni bir biz kimliği, yeni bir kent kimliği oralarda elde edilmiştir. Cumhuriyetimizin bugünüyle ilgili olarak söyleyeceklerim bunlar. Aslında bu tüm sunuşumun özeti. Şimdiye kadar size tüm sunuşumu özetledim.

Şimdi geriye dönüp, özellikle birinci yüzyılda devlet kapasitesinin yetersiz olduğu şeklindeki gözlemimi birkaç örnek olayla desteklemek istiyorum. Cumhuriyetimizin birinci yüzyılında çok sayıda düzenleme, çok sayıda reform yapılamamıştır, uygulanamamıştır. Biz de bunların neden yapılamadığını, neden uygulanamadığını doğru dürüst tartışmış değiliz. Bir iki örnek vermek istiyorum. Birinci örnek, idari reform. Türkiye'nin dördüncü başbakanı, Doktor Refik Saydam, Ocak 1939'da hükümet programını Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunduğunda, Türkiye'de A'dan Z'ye kadar her şeyin bozuk olduğunu ifade etmiştir. Doktor Refik Saydam, Atatürk'le birlikte Samsun'a çıkan kadronun içinde yer almış; Celal Bayar hükümeti dışında, tüm hükümetlerde, galiba 15 yıl süren, bakanlık yapmış bir siyasetçi. Saydam her şeyin bozuk olduğunu söyleyerek, idari reforma dikkati çekiyor, bir yeniden düzenlemenin yapılmasının gerekliliğini ortaya koyuyor. Aradan 21-22 yıl geçiyor, 1962-63 yılında İsmet İnönü hükümeti, merkezi yönetimin yeniden düzenlenmesi için, içinde DPT'nin, devlet personel dairesinin, Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'nün ve çok sayıda akademisyenin yer aldığı, çok ünlü bir proje olan Mehtap projesini hazırlatıyor. Ben bu projede yer alanlarla değişik tarihlerde tanıştım. Çok kıvanç duyuyorlardı bu projede yer aldıkları için, aynı zamanda üzüntü de duymaktaydılar bu proje uygulanmadı diye. Bir yirmi yıl daha geçiyor, bu kez içine yerel yönetimlerinde eklendiği KAYA projesi adıyla bir başka proje hazırlanıyor. Arada değişik

tarihlerde kurulan komisyonlar var, çıkarılan kararnameler vs. var ama sonuçta Türkiye Cumhuriyeti Devleti ta 39'dan itibaren kendisini merkezi yönetimiyle, yerel yönetimiyle yeniden düzenleme gereğini duyduğu halde bunu yapamamıştır. Bana göre bu çok önemli bir mesele. Niye yapamadık ya da niye yapılamadı? Halk dâhil olmadığı için yapılamadı diyemem. Gerçekleştirilemeyen ikinci reform toprak reformudur. Önderimiz Atatürk 1929'da ve 1936'da toprak reformunun yapılmasını gerekli gördüğünü söylüyor. Daha sonra iki önemli yasal düzenleme yapılıyor. Bir tanesi 1945 yılında çiftçiyi topraklandırma yasası, ikincisi de 1973 yılında toprak reformu ve tarım reformu yasası.

Başka tarihlerde yapılan düzenlemeler de var. Ecevit'in bu konuda hala anımsadığımız çok ünlü bir değerlendirmesi var. Buna biraz sonra değineceğim. Bana göre toprak reformunu gerçekleştirememiş olmamızın nedeni, toprak bekleyen köylünün, kırsal alanda toprağa sahip olmadan çalışan üretici aile işletmelerinin örgütlenmemiş olmasıdır. Buradan hemen rahmetli Bülent Ecevit'in üç önemli projesine değinmek istiyorum. Bir tanesi toprak reformu. Demin söyledim, Bülent Ecevit, toprak işleyen su kullananın ifadesiyle bir toprak reformunun yapılmasını gerekli görüyor. Ecevit, kırsal alanda bir yapısal dönüşümü öngörmüştü. Aslında bu bir proje olarak algılanmadı ama bence kırsal alanın yapısal dönüşümü proje olarak nitelenmesi gereken bir girişimdi. Önce mekânsal dönüşüm öngörülüyordu köy kentlerle, toprak reformuyla da bir sınıfsal dönüşüm hedefleniyordu. Halk sektörü vardı, olmadı. Bülent Ecevit çok güçlü bir siyasetçiydi ama bu söylediklerimin hiçbirisi olmadı. Mesudiye'de Dünya Bankası'nın finansmanı ile başlatılmış olan girişimi de dışarıda tutuyorum çünkü bana göre o köy kent değildi. Yani birkaç tesisin devlet parasıyla kırsal alanda yerleştirilmesi köy kent anlamına gelmiyor. Çünkü köy kent özünde üretim örgütlenmesini de getirmesi gereken bir mekân düzenlemesiydi. Biraz önce GAP'tan söz ettim. 32 milyar dolarlık projemiz. Projenin iki ayağından elektrifikasyon ayağı tamamlandı ama sulama ayağı ancak yüzde 50 civarında gerçekleştirilebildi. Projenin tümünün gerçekleştirilmesinin, bir döviz sıkıntısı içinde olan, gıda fiyatları enflasyonunu ağır bir biçimde yaşayan Türkiye için nedenli önem taşıdığını belirtmeye gerek yok diye düşünüyorum.

Konuşmamı Rahmi Koç'tan bir alıntı yaparak bitirmek istiyorum. Rahmi Koç 2010 yılında yaptığı bir konuşmada helva yapacak her şey masada ama bir türlü helva yapamıyoruz diye yakınmış. Bu doğru. Bu helvayı yapacak olanlar, bu helvayı yiyecek olanlardır aslında. Helvayı yapacaklar masaya gelmeden masada oturmadan biz Cumhuriyetimizin yarınlarında helva yapamayız diye düşünüyorum ve size saygılarımı sunuyorum.

aylin altınay - Sayın Karayalçın'a bu kapsamlı sunuşu için çok teşekkür ediyoruz. Sabah oturumumuzun başlığı *Cumhuriyet'in Maddi ve Beşeri Dinamikleri* başlığını taşıyor. Oturma Sayın Hocam Prof. Dr. Burhan Şenatalar başkanlık edecek. Buyurun Sayın Hocam, kürsü sizin.

burhan şenatalar - Günaydın, hoş geldiniz. Bu oturumda konuşmacı olarak bulunan

arkadaşlarımızı kürsüye rica edeceğim. Sayın Fatma Gök, Sayın Işıl Ünal ve Sayın Tarık Şengül lütfen. Öncelikle, her yıl olduğu gibi bu yılda İktisatçılar Haftasını düzenleyen ve bunun için çaba gösteren, özveride bulunan İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti yöneticilerine ve destek olan üyelerine çok teşekkürlerimizi sunmak istiyorum. İkinci olarak Sayın Murat Karayalçın'a, hepimizin adına teşekkür etmek istiyorum. Çok geniş kapsamlı bir analiz yaptı ve gerçekten çok önemsenmesi gereken deneyimleri çok kısaca sadece anarak geçmek zorunda kaldı. Ben kendi payıma o projelerden birkaç tanesini daha yakından öğrenmem gerektiği kanısına vardım. Bu katılım meselesi çok popüler bir konu.

Bu oturumda bir aydan kısa bir süre önce kaybettiğimiz bir hocamızı anmak istiyorum. Aynı kürsüde yıllarca birlikte asistan ve doçent olarak çalıştık. Sevgili arkadaşımız Nihat Falay şubat başında aramızdan ayrıldı. Bu da her zaman İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetine destek olan katkı veren bir arkadaşımızdı. Onu da sevgi ve saygıyla anmak istedim. Üç konuşmacımız var. İkisi eğitimle ilgili konularda konuşacaklar. Üçüncü konuşmacımız da daha ziyade kent planlaması üzerine konuşacak.

İlk söz sizin Fatma Gök. Buyurun.

fatma gök - Çok teşekkür ederim Burhan Hocam. Önce bir teşekkürle başlamak istiyorum. Böylesi kongrelerin yapılmasının ne denli emek yoğun olduğunu biliyorum. Bunu her sene yapıyorsunuz. Tebrik ederim. Gerçekten çok önemli bir birikim sağlamış oluyorsunuz. Bizim alanımız olan, ya Işıl Hoca ile benim eğitim alanı için de önemli bir birikim.

Bugün bir tarihsel yolculukla sunuşumu yapmak istiyorum. Marx'ın *Grundrisse*'nin girişinde bahsettiği gibi, bugünü analiz edebilirsek, bütün boyutlarıyla eski Yunan'a kadar anlamış oluruz filan diye.

Şimdi bugün buraya tarihsel olarak nasıl geldiğimize çok kısa değineceğim. Çünkü 100 yılın yürüyüşü deyince ben de 100 yılı kapsamam gerekir gibi sorumluluğuyla hazırladım bu sunumu. Ayrıca Tarih Vakfı Yurt Yayınları 100 Cumhuriyet'in 20. yılı için 15 büyük cilt çıkarıyor; bunun eğitim cildinin editörüyüm. Bu yüz yılın eğitim siyaseti muhasebesini yapmak gerçekten devasa bir iş. Gerçekten çok şeyler kazandık, doğru; laiklik, kadınların haklarının daha çok öne çıkması, toplumsal yeni bir düzenleme, bunlar çok önemli; ama bu standart güzellemenin dışında hem soruların görünmesini hem de çözümlerin gündeme getirilmesini erteleyen bir bakış açısı olageldi diye düşünüyorum. Şüphesiz 100 yılda okul, öğrenci, öğretmen sayıları, okuma oranları çok arttı, büyüdü. Ama, kimler ne kadar okula gidebiliyor, kimler okulda tutunabiliyor? Bu sınıfsal tahlil yapmak çok önemli. Eğitim politikaları deyince hem sınıfsal hem toplumsal cinsiyet bakımından kır- kent ayrımı, Kürtlere yapılan ayrımcılık, diğer etnik kimlikler, ana dilinde eğitim, bütün bu meselelerle uğraşıyoruz. Bu nedenle niceliksel boyutu bir tarafa bıraktım. Sadece şunu söylemek belki bize bir fikir verebilir: Aralık 2012 TÜİK verisi bu. 609.817 çocuğun hiç okulda kaydı yok; 2,3 milyon çocuk açık öğretim kurumlarında, ne kadar gerçekçi bir eğitim olduğunu hep sorguladığımız bir şey hem pedagojik olarak hem de diğer eğitim hakkı bağlamında. Ayrıca MESEM projesi, mesleki eğitim merkezlerinde çocuk işçi olarak çalıştırılan 1,3 milyon kadar çocuk var. Milli Eğitim Bakanı da bunu soru önergesi üzerine söyledi. Evet çocuk işçi var ve bunlarda eğitim görüyor gibi kabul ediliyor.

Eğitim çok yönlü bir alan. Bireyle toplumun birleştiği bir yerden bahsediyoruz hem bireysel hem de toplumsal dönüşüm söz konusu. Eğitim düzeni, içinde bulunduğumuz toplumun özgün sosyal, siyasal, ekonomik koşulları tarafından şekillenir, evet bunu biliyoruz, ama aynı zamanda bu şekillenmeyi

inşa edecek olanlar da insanlar da eğitim düzeni ile eğitim düzenin içinde bulunduğu sosyokültürel iklim tarafından yetiştirilir. Böyle karşılıklı dinamik bir ilişki var. Hani insan yetiştirme düzeni diyoruz ya bu süreçte tarihsel birikimi, devralınan mirası nasıl kullanıyoruz, kim kullanıyor?

Dünkü oturumda 1908 Burjuva Devrimi de denen 1908-1923 arası o çalkantılı dönem Murat Bey ve Sungur Hocamız tarafından tartışıldı; bu süreçte hukuksal sınıfsal dinamiklerin ne kadar iç içe geçtiğini ne kadar bütünleşik, entegre olduğunu gördük. Eğitim gerçekliğinin de kapitalist toplumsal düzenin egemenlik ve sömürü dinamiğine endekslenmiş olduğunu, eğitimin “eğitim hakkı” anlayışıyla değil de adaletsiz ve eşitsiz dağıtıldığını ifade eden insanlarız. Genel bir anlayış var toplumda: eğitim sorunu. Giriş derslerimde ilkin bunu öğrencilerle tartışım: “Eğitim neden bir sorundur, neden hepimizin sorunudur?” Şurası bir gerçek ki eğitim güç odaklarının elinde araçsallaştırılınca çözümün değil sorunun bir parçası haline geliyor. Eğitimin Türkiye’de ilginç bir gelişimi var 19. yüzyıl Osmanlı Devleti’nin modernleşme hamlelerinden başlayarak Cumhuriyet’in kurulduğu üniter devlet inşası dönemi, sonra tek parti dönemi sonrasında 60-80 arası çok ilginç bir dönem. Sonra 2000’ler, neoliberal küresel ekonominin bütün dünyayı kasıp kavurmaya başladığı ve bizde de bir askeri vahşi bir darbeye başlayan neoliberalizm. Bütün bu dönemlerde yeni insan, yeni vatandaş biçimlendirme gibi hayati işlemlerin eğitim sistemi yoluyla başarılması çabalarına tanık olduk. Eğitim öğretimin, bilgi beceri kazanma, toplumsallaşma işlevleri kadar resmi ideolojinin aktarılması demek olduğunu biliyoruz. Althusser’in böyle bir formülasyonu var; kapitalist toplumda eğitimi devletin ideolojik aygıtlarından biri olarak nitelemişti.

Aile, din, politika, hukuk gibi devletin ideolojik aygıtlarının, ordu, polis ve böyle kurumlarda olduğu gibi zora dayanan bir yaptırım güçleri yoktur ancak hiçbir sınıf ideolojik araçlara dayanmadan egemenlik kuramaz ve sürdüremez. Var olan iş bölümünün meşru, doğal hatta sınıflar yoluyla kazanıldığı için kaçınılmaz olduğu ideolojisi rızayı üretmenin en önemli yollarından biridir. Öğrencilere, bütün lise mezunları arasında kura çekerek sizi üniversiteye alsaydık, buna razı olmaz mıydınız, diye sorunca, “ama biz çalıştık, dershanelere gittik”, emek harcadık diyorlar. Mevcut sistemi böyle savunuyorlar. Halbuki bu o kadar eşitsiz bir sistem ki; kimler dershaneye gidiyor, kimler gidemiyor. Bu eşitsizlikler hangi mekanizmalarla yeniden üretiliyor, bunlar üzerine çalışıyoruz.

Nasıl bir toplum projesi inşa etmeye yönelik bir eğitim sistemi kuruluyor; kimler bunun bilincinde? Kapitalist bir toplum sistemde okullar doğrudan veya dolaylı kapalı bir mekanizma olarak çalışıyor. Bu kurumlar doğrudan yahut dolaylı öğrencilerin eşitsiz bir topluma hazırlanıp

pasifleştirildiği yerlerdir. Bu konuda önemli literatür birikimi vardır. En önemlilerden biri İngiltere'de Paul Willis'in yaptığı etnografik araştırmada gösterildiği gibi, öğrenciler her verileni içselleştiren pasif varlıklar değildir. Tam tersine pek çok materyale ve kendilerine dayatılan değerlere aktif ve pasif olarak karşı çıkarlar, direnirler.

Eğitim ve öğretim sisteminde yaşanan çelişkiler ve direnişler, eğitim sistemindeki sosyalleştirme sürecini meşru ve doğal kabul edilen normların ve değerlerin yeniden üretimine karşı koyan bir dönüşüm yaratabilir mi? Ekonomik ve kültürel sermayeyi kontrol eden egemen sınıflara karşı özerk bilgi birikimi nasıl yaratılabilir? Bu sorular genel toplumsal dinamiklerle birlikte mutlaka tartışılması gerekli sorulardır. Lakin okulların bu dinamiklerle ilişkisini çözümlemek, okulun özgürleştirici potansiyelinin gerçekçi olarak anlaşılması için çalışmak çok önemlidir. Vurgulamamız lazım ki kapitalist bir toplumsal yapıda devlet eğitim politikalarını belirleyen en önemli faktör olduğu için eğitim ve okullar tarafsız kurullar değildir. Ancak devlet de bir çelişkiler ve çatışmalar alanıdır. Bildiğimiz gibi sınıflar, ırklar, etnik yapılar, cinsler arasında çatışmalar, çelişkiler, gerginlikler birer toplumsal mücadele alanıdır ve bu eğitim sistemine doğrudan yansır.

Her şey yüzyıl önce sıfırdan başlamadı tabi ama devralınan miras neydi ve onunla nasıl bir ilişkiye girildi bu toplumda. Kurumsal ya da kurumsal olmayan eğitim mirası, kültürel birikim bunların hepsini de göz önüne almak zorundayız. Ama 1839'lardan başlayan süreçte ilk defa Tanzimat Fermanı sonrasında eğitim yoluyla devleti kurtarma misyonu bu coğrafyada gündeme geldi. Bu dönemde hem Osmanlı elitleri hem de ekonomik toplumsal bunalımı anlayan ve üzerinde kafa yoran, düzenin çöküşünü gören tüm taraflar eğitimle ilgilenmeye başladılar. Bu 1839 Tanzimat Fermanı sonrası hızla kurumsallaşmış ilk ve orta ve yüksek öğretim kurumları sistemli bir şekilde toplumda yerine aldı. Cumhuriyetle beraber Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bu şekillendi ve öğretim birliği kuruldu. Cumhuriyet öncesi de yoğun olarak İstanbul'da okullar açılıyor ama Anadolu'da özellikle Gayri Müslüman halkın okulları var. Osmanlı coğrafyasında Anadolu'da 3.000-2.000'e yakın Ermeni okulu var. Ermeni lisesini bitiren bir öğrenci Ermeni harfleriyle, Ermeniceyi, Latin harfleriyle bir Latin dilini ve de Arap harfleriyle Osmanlıca'yı öğrenerek üç dilli olarak mezun oluyor. Biz bugün hala yabancı dil nasıl öğretiriz filan diye uğraşıyoruz. Bugün geldiğimiz yerde sanki çözümsüz gibi. Halbuki çözümsüz değiliz ve çok zor değil çözmek. Sadece bütün toplumsal dönüşümle birlikte kurgulanması ve inşa edilmesi gerektiği için tabii ki zorlanıyoruz.

Cumhuriyet rejimi, Kemalist Cumhuriyet rejimi, Batı örneği üzerine bir modernleşme ve kapitalist yoldan kalkınma paradigması etrafında inşa edildi. Bu dönemi Taha Parla hocamız

şöyle açıklıyor: Tek parti olan otoriter bir devlet partisinin devlet kapitalizmi politikalarıyla ulusal burjuvaziye disiplinli ve düşük maliyetli bir iş gücü sağlayarak sermaye birikimi olanaklarının yaratılması dönemi idi. Sermaye birikimi rejimi her bir toplumsal politikayı koşullandırmıştır, diyor. Yani Cumhuriyetin kazanımları dediklerimizi meşruiyet kaynağı olmaktan çıkarmak gerek; laiklik, pozitivist bilim anlayışıyla düzenlenen bir eğitim düzenine geçiş, akılcılık, evrimcilik, kadınlara verilen haklar, kadınların önünü eşit yurttaşlık yönünde açılması; bunlar tabii ki çok önemli hiç şüphe yok. Ancak Kemalist ulusçuluk etno-seküler açıdan farklı kalmakta ısrar edenlere karşı açıkça ayrımcı olmuştur. Bugün önümüzde duran Kürt sorunu mesela. Kürt sorunu esasında bir Türk sorunudur ve bu buradan bize gelen bir sorundur. Yani 1921 anayasası ile 1924 anayasasının ne kadar değiştiğini ve ne kadar farklılaştığını hep tartışılır ya. Esasında oralardan çözülmemiş olarak kalan kimi şeyler gündemimizde mirasımızda olan sorunlardandır.

Kemalist Cumhuriyet ülkede sosyal adalet, etnik ve kültürel farklılıklar ile tüm vatandaşların eşit olması ilkeleri bağlamında yasal olarak değil ama uygulama sonuçları olarak, sorunları çözememiştir. Eğitim sistemi geleneksel toplumsal yapının çözülmesini sağlayarak modern vatandaşları yetiştirme işleri ile görevli kılınmıştır. Bu bağlamda Cumhuriyet eğitimi modernleşme projesi çerçevesinde şekillenmiştir. Yani burada açıkça ifade edilen hedef ülkeyi çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmaktır.

Tarihsel olarak baktığımız gibi eğitim sisteminin şekillenmesi toplumun değişim ve dönüşüm dinamikleri ile çok yakından ilgilidir. Cumhuriyet ilan edildiği zaman klasik Osmanlı eğitim kurumları ve Batı Avrupa örneğine göre inşa edilmiş, özellikle Fransız okul sistemi örnek alınarak kurulmuş modern okullardan oluşan ikili yapıya son verildi. Cumhuriyet'in eğitim projesi için model de hazırды: Batı Uygarlığı. Öyleyse sorun teknik bir sorundu; modernleşme için uygun aracın seçilmesiydi. O nedenle eğitim araçsallaştırılmıştı. Cumhuriyet projesi eğitimi bir insan hakkı olarak değil bir ödev olarak tasarlanmasını ve uygulanmasını öngördü. Cumhuriyet okulunda haklar bir istisna ödevler ise hep kural olarak kalmıştır. Eğitim bilimcileri olarak eğitimi eğitim hakkı kavramıyla şekillendiriyoruz. Yani fırsat ve olanak eşitliği.

Tek parti döneminin eğitim politikaları, yeni toplumsal, siyasal ve kültürel değerleri pekiştiren ve yeni inşa edilen kurumsal yapıları destekleyen bir kültürel ve duygusal iklim içinde oldu. 1974'te üç sene Ankara'da Millî Eğitim Bakanlığı Plan ve Araştırma Koordinasyonu'nda çalıştım. 71 darbesi sonrası yeni bir düzenleme yapıyordu. Türkiye'de darbeleri incelersek eğitim sisteminin nasıl dönüşümler geçirdiğini de çok kolay görebiliriz. Bir yandan eğitim yoluyla sistemi eşitlikçi, eşit yurttaşlık ve özgürlük mücadelesi içinde inşa etmek için

uğraşanlar var. Öbür taraftan böyle bir düzen var. Hem sınıfsal hem de toplumsal cinsiyet bakımından eşitlikçi olmayan bir yapı. Bu sistemin içinde eşitlik, eşit yurttaşlık ve özgürlük mücadelesi de var.

Biraz da köy enstitülerinden bahsedeceğim. 1940'ların başında kurulmuştur. Yarım kalmış özgürlükçü bir eğitim deneyimi diye adlandırıyoruz biz. Eleştirel ve özgürlükçü eğitim yolunda çok önemli bir hamledir. Köy enstitüleri, emekçi köylünün güçlenmesi, bilinçlenmesi ve özgürleşmesi için çok önemli. Babam 1945 Pazarören mezunu olduğu için o kültürü biliyorum. Bütün çocukluğum, köylerinde babamla beraber geçti. Ama Tonguç'un kavramsallaştırdığı şekliyle sorun sadece eğitim sorunu değil, köyü bilinçlendirmek, köyü ekonomik, sosyal ve kültürel olarak canlandırmaktır. Reis-i Cumhur İsmet Paşa köy enstitüsüne geliyor ve ona ayrı yemek çıkıyor. Cumartesi toplantısı var, bütün öğrenciler de katılıyorlar. Nasıl olur da İsmet Paşa'ya ayrı yemek verilebilir diye kazan kaldırıyorlar, kıyameti koparıyorlar. Enstitü müdürü İsmet Paşa şeker hastası, o yüzden, diyor; ancak öyle kurtarıyor kendini. Tek parti döneminin enstitü fikriyatı üzerinden örgütlenen diğer önemli bir durumu kız enstitüleridir. Bunlar Cumhuriyet'in ilk yıllarında kızlar için orta öğretim seviyesinde meslek okulları olarak kuruldu. Ama esas işlevleri Batılaşma ülkesi kapsamında bir modernleşme projesinin sağ kolu olarak son derece kritik işlevler yüklendiler. Ama kız enstitüleri kamusal ve entelektüel bir ilgi görmediler çünkü bunlar kadın kurumlarıydı. Arka planda hep kadınların ev içi emeği gibi görünmezlik vardı. Bunlar evin içini modernleştirerek toplumdaki diğer kadınlara rol modeli olacak kadınları yetiştirmek amacıyla özel olarak tasarlanan okullar.

Kız enstitüleri ulus devletler kervanına geç katılan Kemalist devletin modernleşme projesinin toplumsal meşruiyet kazanması ve desteklenmesinin ve geleneksel aile yapısının Batılaşma ülkesine uygun olarak dönüştürülmesinin özel aracı olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Kız enstitülerinin sosyal ve ideolojik işlevlerini araştırmak ve anlamak kritik bir öneme sahip. Çünkü bu enstitüler Türkiyeli kadınlara dayatılan cinsiyet temelli hiyerarşilerin son derece rafine yöntemlerle inşa edildiğini ve patriyarkanın devletin eğitim kurumları yoluyla toplumda nasıl kök saldıgını ve kuvvetlendiğini anlamada ve çözümlemede yardımcı olacaktır.

Çok önemli bir şeyden daha bahsederek bitireyim. Ancak kız enstitülerinin Kürtlerin yaşadığı coğrafyada olduğunu biliyoruz. Bu nedenle başka bir misyonu daha var bunların. Elâzığ Kız Enstitüsü'ne yıllarca hayatını vermiş İzmirli bir kadın olan Sıdika Avar'ın *Dağ Çiçekleri* adlı kitabında anlattıkları asimilasyoncu kolonyalist eğitim deneyimini açıkça sergiliyor. Avar yaz günleri at sırtında öğrenci köylü kızların köylerine gidiyor ve annelerine Türkçe öğretmişler mi diye kontrol ediyor. Hatta kadınlar bazı kızları saklıyorlar Sıdık Hanım gelecek de enstitüye

öğrenci yapacak. Evet, çok ilginç bir deneyim tabi burada bırakıyorum ben ama tabii ki konuşacak çok şey var.

burhan şenatalar - Teşekkürler Fatma. Şimdi sıra ikinci konuşmacımızda; buyurun Sayın Işıl Ünal.

ışıl ünal - Merhaba. Öncelikle Cemiyeti kırk yedi yıl boyunca bu etkinliği sürdürdüğü için tebrik ediyorum.

Bugün içinde bulunduğumuz durum çok vahim. Özellikle bu ÇEDES projeleri, manevi danışmanlık meseleleri nedeniyle eğitim sistemi çok kötü ama toplum da çok vahim bir durumda. Biz buraya nasıl geldik? Genellikle çok buna kolay bir yanıt veriyoruz: 22 yıllık AKP dönemi. Evet ama ondan öncesine de bakmamız gerekiyor. Doğru; AKP'nin yaptığı yıkımı hiçbir şeyle karşılaştırmamız mümkün değil. Ama sorun AKP ile mi başladı? Yani gerçekten Cumhuriyet çok iyi bir şekilde kurulmuştu da AKP geldi hepsini yerle bir mi etti? Yani böyle bir şey mümkün değil; bilimsel de değil.

Benim şöyle bir tezim var; onu anlatmaya, açıklamaya çalışacağım. Bence Cumhuriyet'in başından itibaren, ta 1924'te çok erken bir zamanda bile başlayan bu Ulus Devlet İnşa Süreci

hem Cumhuriyet'in tüm kurumlarıyla yerleşmesinin hem de ülkenin demokratikleşmesinin önüne geçti. Bu son derece ciddi ve olumsuz etkiler yapan bir süreç oldu bence. Ulus devlet inşa süreci eğitim aracılığıyla önemli ölçüde gerçekleştirilmeye çalışıldı. Kapitalizm ile ilişkisi de işlevsellik üzerinden kurulduğu için, kapitalizm eğitim sistemini sürekli olarak araçsallaştırdı; araçsallaştırma bugün de devam ediyor. Yani eğitim sistemi kapitalizmin genel işleyiş kurallarına uygun olarak geliyor. Yani eğitim programları hem emek gücünün yeniden üretimi hem toplumsal yapının yeniden üretimi gibi bir işlev taşıyor. Dolayısıyla çok içsel bir bağlantı var ikisi arasında Bunu iktisadi,

politik bir tasarım olarak düşünmek gerekiyor.

İktisadi hayat, emek gücünün yeniden üretimi, meslek kazandırma, mesleğe eleman yetiştirme gibi işlevler sayabiliriz. Öteki tarafta da yurttaş yetiştirme projesi. Yani nasıl bir toplum inşa etmek istiyorsanız ona göre de bir yurttaş yetiştirmeye çalışıyorsunuz. Mekanizmalarını buna göre işletiyorsunuz. İşte o nedenle toplumun bu geldiği yerle eğitim arasında bir karşılıklı ilişki olduğunu görüyoruz.

Ben buradan yola çıkarak tezimi göstermeye çalışacağım. Cumhuriyet nasıl bir toplum inşa etmek üzere kuruldu diye baktığımız zaman kapitalist bir toplum, ataerkil bir toplum. Yani tıpkı Batı'da daha önce kurulmuş olan ulus devletler gibi bir belli bir ulus kimliği üzerinden kurulan bir toplum. Cumhuriyet bunu hedefliyor. Bir yandan da eğitim sisteminin cinsiyetlendirilmiş olduğunu görüyoruz değil mi? Bütün mekanizmalar toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinden işliyor. Bunlar birbirini devam ettiren, birbirini besleyen süreçler olarak ortaya çıkıyor.

Ulus devlet inşa sürecinin eğitimle bağlantısını kurarak ilerlemek istiyorum. Nasıl bir yurttaş, nasıl bir kimlik hedefleniyor: milli kimlik, Türk ve İslam sentezi olan bir kimlik. Türk ama aynı zamanda Sünni İslam. Mesela 1924'te Tevhidi Tedrisat yasası çıkarılıyor; bu yasada din dersleri konuyor. Mesela İmam okulları açılabilir; bir tane ilahiyat fakültesi açılır diyor. Yasa böyle söylüyor. Yedi maddelik yasa zaten. Cumhuriyet aslında bir hukuk devletidir. Devlet laikdir. Modern cumhuriyeti tanımladığımız zaman bunun bir laik devlet olduğunu belirtiriz. Ama tabi Diyanet İşleri Başkanlığı var. Bütün dinlere eşit bakacağını söylüyor ama aslında Sünni İslam temelinde kurulan ve bugün de hala biliyorsunuz toplumda son derece etkili olan bir yapı. Bu, şu demek; laikliğin gerçekten olması gerektiği gibi kurulamadığı bir toplum. Sonra bugüne geliyoruz; ÇEDES'li, manevi danışmanlı bir eğitim sistemi. Bu ne demektir; eğitim sistemi içindeki ilişkilerin Sünni İslam kurallarınca disipline edilmesi demektir. Bu aynı zamanda toplumsal cinsiyet meselesidir.

Burada tekçi bir yapı, farklılıkları dışarıda bırakan bir yapı var. Belirli kimlik dışında kalanları dışlıyorsunuz ve ötekileştiriyorsunuz. Dolayısıyla ne oluyor? Demokratik bir toplum kuramıyorsunuz. Toplumun demokratikleşmesi demek bütün farklılıkların birlikte ve eşitlik temelinde yaşayabilmesi demektir.

Cumhuriyetin özellikler açısından baktığımızda hedeflerden biri bilimsel bilgiyi, evrensel bilgiyi okullarda kazandırmak. Örneğin cumhuriyet okulları en baştan itibaren bu bilgiyi verilmek üzere yapılıyor. Bilgi ile ilişkisi evrensel bilimsel bilgi üzerinden kuruluyor. Ama pozitivist bilim anlayışının bu kadar egemen kılınması ve tartışmasız dayatılması şöyle bir

sonuç getiriyor: Doğru olan bilgi merkezde üretilen bilgidir. Gerçekliği açıklayan bilgi evrensel bilgidir. O zaman yerelin bilgisi doğru değildir. Farklı kültürlerin bilgisi, onların öğrettikleri bilgi ve kültür kuşku ile yaklaşılması gereken bir kültürdür. Doğru olan evrenseldir. Şunu hatırlayabiliriz. Nasıl bir eğitim anlayışımız vardı? Okula gelen öğrencilerin yerel ile bağının kesilmesi; yani köyünden duyduğu yanlış bilgileri okula taşınması yerine onlarla bağını kesmesi, okulda evrensel bilgiyi öğrenmesi.

Bu kapitalizmin ihtiyacına uyuyor. Kapitalizm çelişkilerin, çatışmaların olduğu bir toplumdur ve bu çelişkiler zaman içerisinde derinleşerek devam eder. Bu çelişkiler sınıfsal çelişkilerdir. Aynı zamanda kültürel farklılıklar arasındaki çelişkilerdir. Pozitivist bilim anlayışı, bir yandan da ulus devlet inşası eşitsizlik üzerinden, birinin iyi birinin kötü, birisinin doğru diğerinin yanlış olduğu üzerinden bir kavrayışın geliştirilmesini sağlıyor.

Ulus devlet inşa sürecinin mihenk noktalarından biri Cumhuriyet'in köklü bir şekilde yerleşmesini ve demokratikleşmeyi engelleyen bir süreç olarak bu devam ediyor. İkincisi ise planlı kalkınma süreci. Beş yıllık kalkınma planlar, makro planlar eğitim planlamasıyla bütünleşiyor. Eğitim planlaması değil aslında, eğitimde planlanabilirsiniz. Ama eğitimi kalkınma planlamasına uygun olarak planlamaya başlarsınız durum değişir, yani bizdeki durum ortaya çıkar. Fordist üretim geçerli olduğu için bizde, belirli bir üretim düzeyine ulaşmak üzere belirli bir insan gücü yapısı olması gerekir varsayımıyla, bir insan gücü planlaması yapılıyor. Kısmen yapılabiliyor ama bugün yapamayız mesela böyle bir şey. Bu insan gücü yapısını üretecek olan eğitim sistemi. Buradan birçok zararlı düşünce doğuyor. Kışkırtıcı olsun, belki bu konuda tartışırız. Bir kere her şeyden önce eğitimin, üretimde verimli olabilecek, üretimin ihtiyaç duyduğu insanları yetiştirmekle görevli olduğu fikri çıkıyor. O zaman üretimde kullanılamayacak ve istihdam edilemeyecek insanların boşuna yetiştirilmesine de gerek yok, anlamı çıkıyor buradan. Buna göre üniversitelerde de dahil olmak üzere kontenjanlar belirleyebiliriz. Mesela felsefe bölümleri kapatılmaya kalkışılmıştır. Eğitim bilimleri içerisinde de bazı bölümler kapatılmaya çalışıldı. İnsan gücü olarak istihdam edilebilecek meslekler ağırlık taşımıştır. Mühendislik bilimleri, iktisat ve diğer bilimler.

İkincisi daha önemli. Az önce Fatma hocanın bahsettiği üzere bu anlayış eğitim hakkına taban tabana zıttır. Bu görüş yerleşmiştir: Herkes üniversite okuyacak değil ya. Üretime gerekli insanlar üniversiteye gitsin. Yüksek öğretim harcamalarını sınırlayalım. Sürekli olarak böyle bir mantıkla eğitime bakıyoruz. Oysa böyle bir şey yoktur; eğitim sadece insan gücü yetiştirmeyi hedeflemez. Eğitim insanın kendisini geliştirmesi ve kendisini bir öznel olarak inşa etmesi için de gereklidir. Özgürleştirici eğitim diye bahsettiğimiz bir eğitim bu. Herkes eğitim

alabilir; herkes kendisini orada gerçekleştirebilir. Böyle bir hakkı vardır herkesin. Anayasal eğitim hakkı diyoruz.

Diğer bir nokta mesleki eğitim, mesleki orta öğretim. Yine üretim odaklı olarak, üretimi artırmak üzere mesleki eğitimin teşvik edilmesi, mesleki eğitime öncelik verme meselesi. Mesleki eğitim özellikle belli bir sınıftan insanlara bir anlamda dayatılan diyeceğim bir eğitim. Yani başka olanakları olmayan, başka yere giremeyecek olan insanların gireceği okullar olarak mesleki eğitim, mesleki teknik liseler örneğin açıldı, çoğaltıldı. Bu memleket meselesi olarak yorumlandı biliyorsunuz sermaye tarafından. Dolayısıyla burada ciddi bir sorun var. Bu programlar olabildiğince pratiğe yönelik programlar haline getirildi; insanın kendisini geliştirmesini sağlayacak olan dersler ve kültür dersleri dedikleri dersler giderek azaltılarak sadece beceri öğreten, bir mesleği icra edecek becerileri kazandıran eğitimlere ağırlık verildi. Bu da eğitim hakkına aykırıdır; çünkü insanı kendisinin geliştirmesini engellemiş oluyorsunuz. Mesela pandemi döneminde çocukları maske üretmek için çalıştırdılar okullarda. Döner sermayeyle bunu teşvik ediyorlar. Bir dönem bu çocuklar üniversiteye gitmesin diye katsayı uygulaması getirildi. Yani emek çiailelerin çocukları üniversiteye gitmesin diye yüksek okul açıldı. O sınıfsal yapının yeniden üretimi için eğitim sisteminin örgütlendiğini söylemek mümkün.

Sonra çok güncel yaşadığımız kapitalist küreselleşme süreci var ve o daha temel olarak eğitimin sermaye birikim sürecine katılması anlamına geliyor: Özel eğitim kurumları ile eğitimin ticarileşmesi ve piyasalaşması gerçekleşiyor. Bunun üniversitedeki karşılıklarını herhalde hepimiz biliyoruz. Üniversitelerin ne hale geldiğini, mali özerklik adı altında piyasaya açılan, piyasanın istekleriyle uyumlu çalışmayı bilimsel çalışma sayan; sorun çözmeye yönelik projelerle bilim yaptığını söyleyen ama bilime zarar veren bir süreç yaşadık üniversitelerde. Ayrıca özel eğitim kurumları çoğaldı. AKP dönemine geldiğimizde, AKP döneminde bu piyasalaşma ve ticarileşme çok hız kazandı. Dershaneler kaldırılıp, özel öğretim kurumlarına çevrildi ve daha kontrolsüz bir ticari işletmeler dönemi başladı eğitim alanına. Tabi az önce söylediğimiz gibi Sünni İslamı uygulayabilmesinin olanakları açıldı. Öyle bir yere geldik ki şu anda, faşizmi tanımlarken ifade ettiğimiz ilişki ve ilişkilene biçimleri; antikomünizm, zorbalık işte sayabileceğimiz birçok şey bugün toplumda mevcut.

Peki o zaman ne yapmak gerekiyor? Yapılması gereken şey demokratikleşmenin önündeki engelleri kaldırarak toplumun kendisini yeniden kurmasını sağlamak gerekiyor. Tabi Cumhuriyet bir yurttaşlar toplumu yaratamadı. Ama yine de demokrasi mücadelesi veren demokratik mücadeleyi sürdüren kesimler var. Başta emekçiler; şu anda işçi örgütlenmeleri

mücadele ediyor. Diğer toplumsal kesimler mücadelesini sürdürülüyor. Bence yapılması gereken bu mücadeleyi güçlendirmek buraya güç vermek ve buradan bir çıkış sağlamak. Teşekkür ederim.

burhan şenatalar - Çok teşekkür ediyorum. Konuşmasında eğitim alanıyla ilgili birçok önemli soruna temas edildi. Tabi temas edilemeyen birçok sorun da var. Doğrusu birinci yüzyılın tamamını homojen olarak değerlendirmek tabii ki çok doğru değil. Ama şunu altını çizerek belirtmek istiyorum. 1950'de nüfusu Türkiye'nin 21 milyonu. 1950 nüfusu yetişkin nüfusun üçte ikisi okuma yazma bilmiyordu. Yani çok partili sistemi uygulamaya başladığımız zaman üçte ikisi okuma yazma bilmeyen bir yetişkin nüfus vardı. Okullaşma oranları son derece düşüktü. Üniversite okullaşma oranı fevkalade düşüktü. 1980'de 12 Eylül darbesi yapıldığı zaman Türkiye'nin nüfusu beş milyona yakındı, beş milyona yakındı ve hala yetişkin nüfusun üçte biri okuma yazma bilmiyordu. Üçte biri okuma yazma bilmiyordu. Bilenlerin de bir kısmı zaten ilkökul diplomasına bile sahip değildi. Dolayısıyla ben ulus devlet inşası bakımından da kapitalist sistemin ihtiyaçlarını karşılama bakımından da amaca hiç ulaşılmamış diye düşünüyorum. İki açıdan da çok daha fazla nüfusun asgari olarak okuma yazma imkanına kavuşmuş olması gerekirdi. Hatta belli beceriler kazanmış olmaları gerekirdi.

Eğitim konusuyla ilgili tabi değinilebilecek çok nokta var. Ama iki kişiyi ben anmak gerekir diye düşünüyorum kendi payıma. Bir tanesi Hasan Ali Yücel; Tonguç'la birlikte şüphesiz. Ama aynı zamanda dünya klasiklerinin tecrübe edilmesi bakımından yaptığı öncülük onun kadar önemli olan ve çok az bilinen bir kişi de Mustafa Necati. Mustafa Necati kısa süre milli eğitim bakanlığını yapıyor. 1994 doğumlu, İstanbul Hukuk fakültesini bitiriyor. Kurtuluş Savaşı boyunca İzmir'de, Balıkesir'de değişik yerlerde mücadeleye katılıyor. Milli Eğitim Bakanı iken o dönemin daha dar bir bakış açısına sahip olduğunun bilinci ile farklı bir bakış açısına sahip. Öğretmenlere yazdığı mektuplar, öğrencilere yazdığı mektuplar, öğrencilerin özgürleşmesi için onlara nasıl bakılması gerektiği, nasıl davranılması gerektiği konusundaki yaklaşımı, hatta bir anlamda köy enstitülerinin bir nüvesi olabilecek fikirlere sahip olduğu ve çok önemlisi - üniversite muhtariyeti deniyor o zaman- üniversite özerkliği konusunda birçok üst düzey yöneticiden farklı olarak üniversite özelliğine sahip çıkması ve yeni alfabeye geçildiğinden; tarihte 1928'de Kasım'da bakan olan ve o yılın sonunda yılbaşı gecesi rahatsızlanıyor. Apandisit krizi dolayısıyla vefat ediyor. Falih Rıfkı Atay *Çankaya* adlı kitabında, Atatürk'ün ilk defa Mustafa Necati'nin vefatında hüngür hüngür ağlarken gördüm, diyor.

Şimdi geldik hocam, kent meselesine ve imar rantına. Türkiye'nin baş belalarından biri ve bunu da çok iyi anlatacak konuşmacınız Sayın Tarık Şengül. Buyurun söz sizin.

tarık şengül - Teşekkür ederim. Kenti kavramsallaştırmamız gerekse bazı temel şeyler var: Kent bir yığılma mekânı; yani birtakım jeolojik ögeler yığılıyor kente. Hatta onların üzerine konumlanıyoruz. İnsan örgütlenmesi onun üzerine çöküyor. Bütün o düşünsel, sanatsal, eğitimsel yapılar, kurumlar, fikirler hatta yazılımlar çöküyor kente. Ve gerçekten bir coğrafya olarak baktığımızda kentler o daha büyük coğrafya içinde jeolojik, biyolojik ve toplumsal bir yığılma mekanı. Tam da öyle olduğu ölçüde bir birikim mekanı ve daha özel olarak Cumhuriyeti öyle okuyabiliriz. Ama bu tabi lineer bir süreç değil. Dahası bu siyasi bir süreç, toplumsal siyasi bir süreç. Yani bundan kastım şu; 50'li dönemlerde belli

şeyler yığılıyor kentlere. Ama bu sırada belli şeyler de çekilmeye, yok olmaya, ikincilleşmeye başlıyor. Dolayısıyla Cumhuriyetin kentleşmesine baktığım zaman ben makro düzeyde dört tane yer yurtlaşma ve geri çekilme sürecini ve tabakalaşmayı görüyorum.

Osmanlı zeminini biraz geri plan alalım. Ben onu birikim olarak cumhuriyetin üzerine inşa edildiği kentleşme deneyiminin bir zemini olarak aldım. Onun için tek bir katmanmış gibi davranıyorum. Ama dikkatli bakarsanız, mesela Ankara'ya bakarsanız, Ankara'da bir Roma dönemi görüyorsunuz Osmanlı öncesi bir şey görüyorsunuz. Çeşitli beylikler vs. sonra bir Osmanlı deneyimi var. Onun içinden başka deneyimler çıkıyor. İşte ticaret yolları üzerinde vs. İstanbul'da metroyu kazıyorsunuz; altta inanılmaz derecede başka katmanlar var. Dolayısıyla kenti böyle katmanlar olarak okursak, o katmanları bir siyasi toplumsal mücadelelerin içinden ortaya çıkmış oluşumlar olarak görürsek, bir şeyler yığılıyor. O yığılma mekânsal bir şey. Aynı zamanda her dönemin de kodlandığını, kurallara bağlandığını, o yığılmanın kendisinin, mantığının ve işleyişinin, siyasetin zenginliği içinde ortaya çıktığını görüyoruz. Ayrıca, belli bir mantık, belli güçler o kentleşme dinamiklerini belirliyor. Bir yere geliyor ve orada sonradan olay diye tespit ettiğiniz bir şeyler oluyor. Orada bir kırılma yaşıyoruz. Daha önceki tabakada

kentleşme mantığı kodlarıyla, yer yurtlaşmasıyla beraber ciddi bir değişime oluyor. Yeni bir dönem başlıyor.

Ben modern Cumhuriyet dönemine dair kentlere yönelik üç dönem tespit ediyorum. Üç tane olay çerçevesinde tanımlıyorum, o olaylar kentleşmeyi başka bir katmana doğru çeviriyor. Dedğim gibi altta bir Osmanlı katmanı var. Sonra onun üzerine hepimiz biliyoruz bir ulus devletleşme projesi geliyor. Batılaşma hikayesi ama bir biçimde kendi iddialarına sahip, öncesinden kopmak istiyor. Batıya dönüyor yüzünü. Şimdi tabi bu hikayenin kendisi bir sürü başka hikayeye dokunabilir. Yani bir ulus devletleşme katmanı görüyorum ama bunun içinde sermaye, emek, gücü, devlet hala var ama karakterize edici ögesi o dönemin Ulus Devletleşme Paradigması. Cumhuriyet dönemi ilk kentleşmesinin 45'e kadar baskın ögesinin ulus devlet merkezli bir kentleşme meselesi olduğunu görüyoruz. İstanbul'u terk edip Anadolu'ya gelen ve Anadolu'da kalmayı ve İstanbul'a dönmeyi tercih eden bir eğilim.

Kurtuluş Savaşı'nı verenler içinde de Osmanlı düzeniyle konuşlanarak başka bir sistem arayışında olanlar da var. O Jacobenist mantığı benimsemeyen yani bir yandan yeni bir şey kurulması gerektiğini ama bunun da geçmişle böyle radikal bir kopuş olmaması gerektiğini söyleyen bir kesim var. Onlar İstanbul'a dönmek için de büyük bir mücadele veriyor. Ankara'nın başkent ilan edilişi tam bir, tırnak içine alarak söylüyorum, tam bir darbe. Yani o muhalefetin üyeleri Kemalist fraksiyona ya da kesime muhalif olan ama Kurtuluş Savaşı'na da katılanlar içinde mesela Refet Bey gibi isimler var. Ama Ankara'ya dönemiyor.

Ankara öyle ya da böyle bir başkent ilan ediliyor. Ulus devlet süreci son derece otoriter ve Jakobendir ve onun gereğini yapıyorlar. Çok voluntarist buluyorum hocam. Ama zaten bütün dünyada öyle. Bunu bir kader olarak da söylemem. Başka türlü olabilir miydi? Mutlaka. Mesela bir kesim kazansa şimdi neredeydik onu da bilemiyorum. Ulus Devletleşme dönemindeyiz; çok geç girilmiş. Çok kararlı bir kesim olarak geliyorlar ve dayatıyorlar. Mesela ben İngiliz dokümanlarını izledim. Dolayısıyla yani mekanı ele geçirmek iktidar ele geçirmek demek.

Tabii burada Osmanlı katmanında baktığımız şeyler zemin olarak çok önemli. Bir kere sınırlar değil ufuklar var, her gün değişen Merkeziyetçilik deniyor. Merkeziyetçilik dediğiniz yapıda İstanbul, İzmir dışındaki yerlerde sürekli zorlu bir müzakere var. İstanbul'un çeperini bile kontrol edemiyor. Yol düzeni yok falan. Yerel yönetim bilimleri kuruyorlar Osmanlı'da. Ama yerel mesela İngiltere'de çok daha önce Orta Çağa kadar giden bir olgu iken bizde Tanzimat'ta falan konuşulmaya başlanıyor. Biliyorsunuz İstanbul için Beyoğlu'dur. O da yabancı ticaret burjuvazisinin talepleri üzerine ve Batılı ülkelerin inşasıyla kurulan bir yapı. Ama Osmanlı'da en güçlü olduğu yerde bile yerel yönetimi ihsas etmekten kaçınan bir zayıf merkeziyetçilik var.

Kentler kontrol edilemiyor, dış mahallelere giremiyorsunuz. Ne olduğunu, kimin yaşadığını bilmiyorsunuz. Etnik ve din temelli mahalleler var yer yer. Sadece İstanbul değil, Ankara'da öyle İzmir de. Mesela şimdi Cumhuriyet ilk andan itibaren bu yapıya da müdahale edip İstanbul'dan Ankara'ya geliyor- ama sadece bununla da kalmıyor. Mesela sanayi politikası... bütün o zayıflıklara rağmen sanayiye olabildiğince Anadolu'nun çeşitli bölgelerine taşımaya çalışıyor, demir yollarını götürmeye çalışıyor. Bu bir sosyal devlet meselesinden öte olarak, bir kontrol meselesi: "Gitmesek de gelmesek de", o hikaye öyle değil. Bir yere kadar gitmesi, o yerlerin kontrol edilmesi gerektiğini düşünüyor. Ama aynı zamanda kentlere *grid*, yani ızgara biçiminde planlar hazırlamaya başlıyor. Ulus devlet öyledir, standartlaştırır. Organik dokuları büyük ölçüde düzenliyor. Bütün mali sorunlara rağmen otuzlu yıllar en büyük planlama faaliyetlerinin olduğu yıllar. İnanılmaz sayıda plan yapıyor; çünkü kontrol etmek istiyor kentleri. Osmanlı'da İstanbul'un çeperine çıkamayan otorite karşısında, Anadolu kentlerine grid planlar yapan bir ulus ve ulusal devlet. Şimdi dolayısıyla Ankara'nın kendisi başkent olmanın ötesinde bir proje haline geliyor.

Ama planları kimin yaptığını bilmiyoruz. Ben Türkiye'de planlama sürecini en iyi takip eden kişiyim ama ben bile bilmiyorum nerede yapıldığını. Ama 1929'da Yansen gibi çok ünlü bir plancı bütün o mali zorlukların arasında bir yarışma projesiyle Ankara'yı planlıyor. Çelişkileriyle birtakım çabalarıyla vesaire ama bir iddiası var dönemin aynı zamanda. Atatürk bizzat kendisi şöyle diyor: Osmanlı kentini tümüyle yok etmeyin, ama ben yeni bir kent istiyorum. Yansen bunu benimsiyor. Bir uluslararası deneyimli plancı olarak eski Osmanlı kentini feda etmiyor; bunda Yansen'in de payı var. Meclisi falan koruyorlar vesaire ama bir biçimde yeni bir kent inşası. Ana çelişki Osmanlı kenti - Cumhuriyet kenti çelişkisi. Şimdi dolayısıyla bir yandan da Anadolu'da yeni büyüme odakları kurulurken Ankara da bir model olmaya çalışıyor. Yani Atatürk Orman çiftliği vesaire bunun kent ötesi tarımdaki modeli. Ondan sonra bir model konuşmaya başlıyoruz: Planıyla, kent merkeziyle, balolarıyla, evleriyle kentin Cumhuriyet mahallesiyle, hala yıkılmaya çalışılan, birtakım devlet memurlarına bir anlamda lojman. Şimdi bu gücün bir zaafa uğradığını biliyoruz.

Şunu da söyleyeyim. Mesela Adana'ya gidip Adana planını falan da yapıyor. Öyle işler de var. Sonra tabi şöyle bir de hikaye var tabi; büyük dünya savaşından çıkılmış, sonra bir Kurtuluş Savaşı vermişsiniz; sonra 29 dünya buhranı var. Ardından ikinci dünya savaşına gidiyorsunuz falan. Yani o dönemi yaşamak da çok kolay bir iş değil. Bir devlet olarak yaşamak da başka bir hikaye. Mali zorlukların arasında bir kentleşme düzeni oluşturmaya çalışılıyor.

Otuzlarda para olmadığı yerde imar planı yapıyor. Devleti inşa ediyor; üst devleti inşa ediyor. Yer yurtlaşıyor. Kodluyor. Nasıl kodluyor? Organik plan istemiyor. Herkesi homojen biçimde kodlayacağım, ben devletim, vatandaşım vergiyi verecek, ben onu askere alacağım, suç işlediği zaman tepesine bineceğim, ama benim kontrolümde olacak, diyor. Tam böyle bir gözetleme, topluma dayatıyor bunu.

Ondan sonraki dönemde bu iddiasını yitirip yeni bir döneme geçiş İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasına özgü. Diğer alanlara genellemem mümkün değil. Ama son derece yoğun bir göç sürecine giriliyor. Bu daha çok kırdaki dönüşümle ilgili bir mesele. Marshall yardımları, kıryn modernizasyonu, yeni makinaların girişi vs., tarımdan kitlesel bir iş gücü çıkartıyor. Bu işgücü kırdan tutunamaz hale geliyor Şöyle söyleyeyim; 20 - 25 yıllık bir süre içinde kentlerde dönüp baktığımızda kentin yarı nüfusu, hatta yarıdan fazla nüfusun kimi yerlerde kırdan gelen kesimlerden oluşuyor. Benzeri Latin Amerika ülkelerinde var bir tek; bir de sanayi devrimi döneminde gözlenen bir eğilim. Bu göç dönüştürüyor kentleri. Bu arada kaynakların büyük ölçüde sanayileşmeye harcadığı ve kentleşmenin minimize edildiği bir birinci dönemimiz var. Sanayileşecegiz, diyorlar, yani öncelik bu. Ama bu arada çok kontrollü biçimde stratejik kentler de üretiyorlar. Ama geneli itibariyle sosyal politikayı, emek gücünün yeniden üretimini vesaire, büyük ölçüde topluma bırakan bir yapı bu. Öte yandan İkinci Dünya Savaşı sonrası karşımıza 20 yıl içinde kentin yarı nüfusunu oluşturan bir nüfus ve bunların konut talebi çıkıyor.

Ekonomi sosyolojisinde çalışan hocalarımız daha iyi bilirler; biz üç tane düzenleyici mekanizma biliyoruz. Piyasa, devlet ve yerel toplum. İkinci Dünya Savaşı sonrası çok müthiş bir kentleşme gerçekleşiyor. Devlet diyor ki, kusura bakmayın, sanayileşmeye devam. Öbür tarafta sermaye ulusal sınırları içinde devlet desteğiyle palazlanan bir kesim: Kentleşme yerel toplumlara kalıyor. Toplum kendi sorunlarını çözüyor ama gecekondular, enformel sektör, bunun özgün çözümlerinden biri. Başta bir müthiş çelişki yaşandıktan sonra yavaş yavaş bir bakıyorsunuz ekleniyorlar. Güzel bir örneği emek gücünü sıfır maliyetle fabrikaya gelmesidir. Bir Ulus ya da Cumhuriyet gazetesi şimdi hatırlayamıyorum hangisinde yazıyor; Doğan Avcıoğlu şöyle bir şey yazıyor. Diyor ki ya bu gecekondular düşmanlığını anlamıyorum. Biz yüzde yedi sekizlerle büyüyoruz ekonomik olarak, bu insanların hala evleri falan yok. Bu insanlar kendi kaynaklarla sorunlarını çözen ve fabrikanın kapısına sıfır maliyetle gelen insanlar. Bırakın böyle devam etsin bu iş. Biz sanayileşmeye devam edelim. Sanayileşmenin belli bir aşamasına geldiğimizde döner bu sorunları da çözeriz, diyor. Emek gücünün sorunlarını kendisinin çözdüğü bir kentleşme biçimini yayılıyor. Dolayısıyla bu dönemde çelişki, orta sınıfın konut yaşam alanları kentiyle, yeni gelenlerin gecekondularının, onların

ekonomik sektörlerinin arasındaki çelişki olarak karşımıza çıkıyor. Birinci dönem Osmanlı kentine karşı Cumhuriyet kentiydi. İkinci dönemse çelişki, orta sınıfının kenti karşısında kente yeni gelen milyonların, gecekonducuların, enformel sektörlerin vesaire arasındaki çelişki halini alıyor. Ama aynı zamanda görüyoruz ki bu ikisi ekonomik yaşamın diyalektiğinin de bir parçası olarak yavaş yavaş eklemleniyor.

Bu paradigma örneği; mesela bir Murat ya da bir Renault alan birisi, üç kilometre ötede enformel sektörün oluşturduğu tamirhanelere güvenerek alıyor arabasını. Bu bir eklemlenme biçimi. Aynı biçimde paternalistik patronaj ilişkileri siyasette benzer eklemleri yaşatmaya başlıyor. O büyük hikayenin hepsini anlatabilecek zamanımız yok elbette; ama bu ilk başta böyle başlayan ilişki, 60'ların ortasından sonra tabansız kalmış CHP açısından da başka bir hikaye doğurmaya başlıyor. Yoksul köylere ama asıl o kentteki mağdur görünen gecekonduculara seslenmeye başlıyor. “Ortanın solu”, hikayesinin merkezinde de o var. Aynı zamanda sosyalist partiler de o dönemde yükselmeye başlıyor. Kentin gündemi bir miktar değişiyor 60'ların ortasından itibaren.

Şimdi hızlı geçeyim 68'e. Yakın zamanda buldum bunu bir gazete taramasında. Çok bilinen bir hikaye değil. Ankara belediye başkan adayı gösterilecek 68 seçimleri. Ankara İl Örgütü CHP'nin o sırada. İller bankası genel müdürü olan Selahattin Babiroğlu'nu da işaret ediyor diyor ki “yakışıyor”. İşte memur kenti, bürokrat kenti, bu da genel müdür; bunu da aday gösterelim. O sırada genel sekreter parti olan Ecevit çıkıyor, bir saniye, benim bir adayım var diyor. Muhtemelen lise mezunu çünkü ona çok takılıyorlar eğitimsiz diye. Osman Soğukpınar diye Sivaslı bir sendikacıyı aday gösteriyor. Ortalık karışıyor. Bir anda diyorlar ki, ya başkent, bu bürokrat kent için bunu nereden buldunuz? Ecevit Ankara İl Örgütü'nü ertesi gün görevden alıyor.

Ve demeci şu; toplumsal değişimi anlayamıyorsunuz. Fakat daha enteresanı, o gerilim başlamış, İnönü alıyor Osman Soğukpınar'ı ve Mamak'ta bir gecekondu alanında, açık hava sinemasında çıkıyor ve diyor ki “Osman Soğukpınar sizden biri, size emanet ediyorum”. Osman Soğukpınar çok az, 200 oyla kaybediyor seçimi. Ama hemen ertesinde milletvekili olarak Ankara'da parlamentoda görüyoruz onu. Zaten o duruş sonra 73'lerde bir seyre dönüşüyor ve bütün büyük metropoller, orta ölçekli kentleri Cumhuriyet Halk Partisi'nin, hatta sosyalistlerin de İstanbul gibi yerlerde küçük belediyeleri aldığı bir dönüşümü başlatıyor. Bu emeğin kentleşmesiyle paralel giden bir devlet dönüşümü, onun için anlattım. Yani devlet böyle nötr bir şey değil, siyasal güçlerin mücadelesinin ürünü, bunu Habermasçı anlamda söylüyorum. Bu, Habermas'ın modernite projesinin radikalleştirilmesi diye çağrı yaptığı şeyin Türkiye'de

vuku buluşu ve hayata geçirilişidir. Kemalizm'in baştaki o seçkinci tavrına karşılık, kentlere yayılan emek gücünü anlamaya çalışan, onunla konuşmaya çalışan Kemalizm'in o projesini radikalleştirmeye çalışan ama onun dışında sosyalizmi kurgulayan yeni bir kentleşme biçimi.

Şunu söyleyeyim; Deniz'lerin asıldığı dönemde Askeri dönemini İmar İskan Bakanı Selahattin Babiroğlu Meclis'te buna karşı protesto örgütledi Osman Soğukpınar buradan da CHP yöneticilerine sesleniyor-bu bir CHP dönüşümüdür-. Eğer niyet ederseniz, halktan gelenleri gecekondulu mahallelerinde açık hava mitinglerinde “işte bu sizin adayınız”, onu size emanet ediyoruz dersiniz, belki yine solculuğuna yaklaşırsınız diyorum. Sonra 12 Eylül darbesi geldi.

Ben gecekonduluyum, öğrenciyken Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde okumak istiyordum. Mahallemize devrimci gençler gelirdi, çoğu Ortadoğu'lydu, onların verdiği kitapları okurduk. Benim bütün idealim de bu yüzden Ortadoğu Teknik Üniversitesi'ne girmekti.

Geldiğimiz dönemde, yani bugünkü kentleşme biçimimiz sermayenin karakterize ettiği, emek gücünün, Kürt meselesinin, birtakım demokratikleşme meselelerin de içinde olduğu bir alandır yurtlaşma meselesi. Burada da sermaye birikiminin merkezi gelişimini görüyoruz; yani eskisi kendi gibi kentler sanayiye yol verip onun lojistiğini toplumun kaynaklarıyla tamamlayan bir yapıdan ibaret değil. Kentleşmenin kendisi büyük iş. Sermaye kendisi dışındaki her şeye saldırıyor; hatta hızını alamayıp kendisine saldırıyor. On yıl önce ürettikleri AVM'lere bakın, yeniliyorlar. Onun için, aynı zamanda kentin, fabrikanın olduğu yer olmaktan çıkıp kocaman bir rant fabrikasına dönüşmesine de şahit oluyoruz. Bir bakıma biz de AVM'lerde işçiler olarak çalışıyoruz, AVM'lerde görevliyiz. Üstelik harcama yapmak üzere, üstüne para vererek yapıyoruz bu işleri. Hepimizin bir anda AVM'lerden çekildiğini düşünelim; bütün sistem çöker. Aynı biçimde kentsel dönüşümün araçlarıdır.

Dolayısıyla geldiğimiz noktada son bir şey göstereyim. Bu aynı zamanda kriz üreten bir makine. Bugün bulunduğumuz noktada bir kentleşmeci olarak benim tespit ettiğim krizlerden biri, sınır krizi. Sınır meselesi şu; ulus devlet koordinatlarındaki bir iktidar geometrisinin büyük ölçüde içinin boşaldığı bir dönemde, sınırda durmuş bir ulusal devlet geleni gideni seyredin, kimi el çırparak, kimini yüzerek mülteciyi seyrediyor, teröristi seyrediyor, kara parayı seyrediyor. Kovid giriyor, onu seyrediyor. Bu süreç toplumun geniş bir kesiminde kızgınlık biriktiriyor. Çünkü, mikroplar da dâhil, girenlerin hepsi, büyük metropollerini yok eder,

Dolayısıyla bugün metropol ile ulusal devlet arasında bir yer var. Sizin demokratikleşme çağrınız tam da böyle bir çerçeve içine düştü. Son derece anlamlı ama tabi ki sonunda bunun

üst ölçeklere nasıl taşınacağı, kentin metropollerinin ötesinde de yaşamı, insanlığı, toplumculuğu, emekçi insanları koruyacağımız temel mesele.

Çünkü bir yandan da yok oluyoruz. Bir günde 50 ile 150 arası tür yok oluyor. Canlı türlerini geçmişteki ile karşılaştığımızda, son 17 yıl içinde 7 tane büyük pandemi potansiyeli yakalamışız. Birini gerçekleştirdik, canımıza okundu. 6 tanesi de daha küçük ölçekli yakalamışız. Giderek sıklaşıyor ve arkalarında metropol var. Çok teşekkürler

burhan şenatalar - Değerli dinleyiciler üç fevkalade sunum dinledik.

Fatma hocam bir sorum var: zamansal olarak uyuşmuyor ama köy enstitüleri ile Kibbutz geleneği arasında bir etkileşim olmuş mu? Bu konuda bir çalışma var mı? Işıl hocama da şunu sormak isterim: Ulus devlet paradigması üzerinde durdunuz ama yaşadığımız soruları açıklamada bu paradigma ne kadar yeterli oluyor? Çünkü ulus devlet sürecinden geçip demokratikleşen Yunanistan, Bulgaristan gibi AB ülkelerine bakın. Demek ki tek başına ulus devlet projesiyle bu durumu açıklayabilmek mümkün mü? Tarık hocama da şunu sorayım: İstanbullu olarak bütün meydanlarımız ATM'lerle doldu. Madem kentin finans kapitalden kurtulmasını istiyoruz, rica ediyorum ben Tophane meydanındaki güzel çeşmenin yanında ATM'yi görmek istemiyorum. Teşekkür ederim.

Başka söz isteyen var mı?

taceddin kökçü - Murat Bey'in sunumu çok kıymetliydi; ama eleştirilerim var. Devletin halk kesimleri için yaşamsal önemi minimuma inerken, yandaş ve sermaye grupları için inmediği gibi bir ayrımın altını çizmek gerekiyor. Diğer bir konuda, "helvayı yiyecekler" gibi hoş olmayan bir cümle. Çünkü esas sorunumuz da tam bu. Zaten yüzyıllık cumhuriyet yani bütün tartışmalar burada düğümleniyor. Helvayı yapacak emekçi kesimler helvayı yiyemedikleri ve yemeyeceklerini düşündükleri için bir türlü çözüm üretilmiyor. Üçüncü bir nokta da eğitim meselesi. Bugün Almanya ile Türkiye'nin nüfusu yaklaşık aynı ve sanayileşmede Almanya'nın durumu orta. Buna karşılık, Türkiye'de sekiz milyon üniversiteli olduğu söylenirken, Almanya'da da üç milyon öğrenci var. 209 tane üniversite var; ilköğretim sorunu ve okula gidemeyen kız çocukları problemleri var, ne işte ne eğitimde olmayan milyonlar var. Son sorum da Tarık hocama g. Sanıyorum nüfusun yüzde 90'dan fazlasının şehirlerde toplanmasının yarattığı sorunları nasıl çözeceğiz, işsizliği nasıl çözeceğiz? Kırsalın payını yüzde 40'lara çıkaramazsak bu çözümlerin hepsi boşa değil mi? Teşekkür ederim.

faik akçay - Fatma hocam, eşitlikçi bir eğitim olsun, herkes eşit olarak eğitim hakkına sahip olsun diyor. Okula gelmeyenlerin sayılarını verdi. Bunlar çok önemli ama asıl sorun içerik

sorunu değil mi, diye görüşünüzü almak isterim. Işıl Hocama çok teşekkürler, sunuşu ufuk açııcıydı. Yalnız şöyle bir sorun var gibi geliyor bana. Bu ülkede gerçekten, bu halkın çocuklarının eğitilmesi isteniyor mu? İstenmiyor bence bu şeyi anlamamız gerekiyor bizim. Ortada bir sorun var, sorunun çözülmesi mi isteniyor yoksa çözülmemesi mi? Eğitim sistemi sizin anlattığınıza göre eğer mal ve hizmet üretecek bir sistem olmayacak ise; yani eğitim süreçlerinden geçen işte öğretmen olup, imam olup, üniversite öğretim üyesi olup, berber olup ekmek pişiren, yemek pişiren olup mal ve hizmet üretmeyecekse, bu eğitimin ulvi yanı ne?

izzeddin önder - Teşekkür ederim ben cemiyet adına. Çok güzel konuşmalar dinledik. Ben bir şeyi merak ediyorum. Biz çoğu zaman ne olduğunu anlatıyoruz, niçin olduğunu anlatmıyoruz. Nedensellik meselesi bugün de anlatılmadı. Şimdi buradan şöyle girmek istiyorum. Alman eğitim sisteminden bahsedildi. İlk dönemlerde yüksek eğitim sisteminde tıp, hukuk ve ilahiyat öndeydi, ötekiler daha alt kademedeydi. Sonra biliyorsunuz büyük bir değişim yapıldı, ilahiyat geri atıldı, felsefe kondu oraya, ama burada felsefeden hiç bahsedilmedi. Acaba nasıl düşünürdünüz; felsefe olmadığı zaman biz düşünmeyi beceremiyoruz; bizim en büyük derdimiz de bu tür bir şey. Mesela neden örgütlenemiyoruz hatta neden köfte ya da helva yapamıyoruz meselesi. Bilemiyoruz, bulamıyoruz çünkü felsefemiz yok. Çok teşekkürler.

burhan şenatalar - Sorular için çok teşekkürler şimdi her konuşmacıya eşit olmak üzere onar dakika süre verebileceğiz.

fatma gök - Sorularla eksik bıraktığım hususları tamamlarım diye umuyordum. Mesela bunlardan biri neoliberal dönem sonrası en yoz kurumlar, pedagojik olarak da en tehlikeli kurumlar olan özel dersaneler. Bu konuda yazmıştım; “umudun pazarlanması” şeklinde formüle etmiştim. Bu kurumlar gerçi 17-25 Aralık sürecinden sonra dönüştüler filan ama hala gündemimizde olan bi konu.

Şimdi sorulara geçeyim. İlki Kibbutz ile köy enstitüleri arasındaki ilişki. Bu konu hep ilgimi çekmiştir ama bir türlü üzerine eğilemedim. Yalnız şunu biliyorum; Tonguç politeknik eğitimi alıyor; Bulgaristan köylü hareketinden çok etkileniyor. Sonra Almanya'da politeknikler üzerine bir birikimi var. Ona göre inşa ediyor. Kibbutz da böyle bir bildiğim kadarıyla.

Bir diğer soru meselenin temeline inmek üzerineydi. Türkiye'de 8 milyon üniversite öğrencisi var; Almanya'da üç milyon. Bizde 209 tane üniversite var ama meselenin temeline baktığımız zaman acaba bu üniversitelerin ne kadarı gerçek üniversite. Boğaziçi direnişinden bahsedecektim; ben de emekli bir hoca olarak aktif olarak içindeyim ve aktif olarak bulunduğum için hem ders vermem hem de üniversiteye girmem engellendi. Yani emekliyim

ama orada odam var hala gidiyorum ders veriyorum. Kayyım atanmadan önce de müthiş bir şey vardı. Her şey güllük gülistanlık değildi tabi; bir sürü şey yaşıyorduk. Özellikle biz eğitim fakültesinde hep kadro sorunu çekiyorduk. Şimdi birdenbire paraşüt dediğimiz kadrolar var. Ben bölüm başkanlığı yaptım; üç sene uğraştık kadro alamadık. Şimdi bunlar altı ay içinde sekiz kişi getirdiler. Boğaziçi direnişi ne kadar masum, dünya tarihine geçecek bir üniversite direnişi bence.

Bir diğer soru kimler üniversite eğitimi alabiliyor? Meselenin en can alıcı yanlarından biri bu gerçekten, sınıfsal olarak kimler gelebiliyor, kimler dökülüyor? Benim “tutunamayanlar” diye büyük bir çalışmam var, yıllardır bitiremedim. Cumhuriyet'in başından beri nesiller bazında aldığımız zaman üniversitede sınıfsal olarak, toplumsal cinsiyet olarak ve etnik temelli olarak kimler gerçekten başarılı? Bunları konuşmamız gerekir.

İzzettin hocamın sorusuna gelince; 80 sonrası felsefe dersi kaldırıldı ama din kültürü ve ahlak dersi zorlu olarak getirildi ve yapılan toplantıda anayasaya girmesi konusundaki toplantıda TÜSİAD temsilcisi de olumlu oy veriyor. Eğitim bilimleri bölümünde yıllarca bizim zorunlu ders dediğimiz eğitim felsefesi bilmeyen, eğitim sosyolojisi bilmeyen bir öğrenci öğretmen olamazdı; ama artık oluyor. Hatta 97'de dünya bankası YÖK ve Millî Eğitim Bakanlığında imzalanan bir protokolle eğitim fakültelerini yeniden organize ettiler. Mesela eğitim politikası çıkarıldı. Ben fakülte yönetim kurulundaydım; biz kendi bölümümüzde YÖK'e rağmen eğitim sosyolojisi bölümünü dekana karşı çıkarttırmadık. Çok teşekkürler

ısl ünsal - Teşekkürler, şimdi önce şu soruyu cevaplayayım. Tek başına ulus devletin neden olduğunu söylemedim. Birkaç şey saydım ve sorunu demokrasinin olmaması, gelişmemesiyle ilişkilendirdim. Bence dünyada demokratik bir ülke de yok zaten. Ulus devletlerin ucu demokrasiye çıkmıyor diye düşünüyorum. Mustafa Necati'yi hatırlattığınız için sağ olun gerçekten. Sorunları saymaktan onu anmayı atlادık ama şunu belirtmek istiyorum. Köy enstitülerinin fikir insanlarının, mesela Mustafa Necati'nin, düşünceleriyle, uygulamadaki köy enstitüleri birbirinden epeyce farklıydı.

Şimdi bu ülke çocukları eğitmek istenmiyor mu diye bir soru vardı. İsteniyor elbette; ben de istenme nedenlerini saydım; ama farklı sınıftan çocukların belli bir eğitim alması isteniyor. Bu çocukların çok fazla yukarılara çıkmaması isteniyor. Diğerlerinin belli bir egemen kültürü, egemen ideolojiyi benimsemeleri isteniyor. Dolayısıyla çocukları bu doğrultularda eğitmek isteniyor. Özellikle, mal ve hizmet üretmeyince eğitimin ne anlamı var, ifadesi tam da bunu anlatıyor. Diğer deneyimler var, Porto Alegre deneyimi var, Küba deneyimi var. Mesela Küba'da karşılaştırmalı eğitim konferansına gitmişim. Orada bakıyorsunuz bir faytoncu iktisat

fakültesini bitirmiş. Eğitim ille de bir meslek edinmenin, o mesleği icra etmenin bir aracı olmak durumunda değil.

Bir de bugün hiç kimse eğitimde öğrendiği mesleği yapmıyor; bu da eğitim meslek ilişkisinin pek de geçerli olmadığını gösteriyor. Eğitimle, insanların kendini geliştirmesini özgürleşmelerini, bir özne olarak kendini kurmasını sağlamak her zaman mümkün. Biz eğitimi şöyle ifade ederiz; biri kendini özgürleştirmek diğeri sisteme bağlı elemanlar yetiştirmek; bütün sorun nedir biliyor musunuz? Meslek öğretebilirsiniz, teknik bilgiyi öğretirsiniz ama insanların gelişmesini sağlamak son derece önemli diye düşünüyorum.

En son İzzettin hocamın sorusuna değineyim; felsefemiz yok mu? Bizim felsefemiz var ama kimin, neyin felsefesi? Benim kendimi iktidarın felsefesini ayrı tutuyorum zaten iktidarın bir felsefesi var. Her şey o egemen ideoloji içerisinde kuruluyor; bizim o felsefeyi afişe etmemiz lazım. Onu açığa çıkarmamız lazım, onun ne kadar önemli bir şey olduğunu anlatmamız lazım, çünkü her şey ona göre işliyor. Onun dışında kalan bütün felsefi akımlarının, bütün felsefelerin öğretilmesi / öğrenilmesi onun için engelleniyor. Felsefe bölümünü kapatmaların nedeni o. Mesela felsefe, sosyoloji seçme dersi şu anda. Yani yapmamız gereken şey de bu iktidarın felsefesini, ideolojisini deşifre etmek. Teşekkür ederim.

burhan şenatalar - Teşekkürler, çok sağ olun. Almanya ile karşılaştırma konusunda kısa bir açıklama yapmak istiyorum. Biri demografiyle ilgili bir mesele ama ona gelmeden Türkiye'de açık öğretim öğrencileri dâhil, öğrenciler milyonları buluyor. Almanya'da böyle bir şey yok, birinci tespit bu. İkinci tespit demografik. Bizim 1960 nüfusumuz 28 milyonu; bugünkü nüfusumuz 86 milyon yani yüzde 200 artmış bizim nüfusumuz. O süre içinde Almanya'nın, İngiltere'nin nüfusu yüzde 200 değil, yüzde 100 değil, yüzde 50 bile artmadı. İstatistiklere baktığımız zaman bunu çok açık görüyorsunuz. Dolayısıyla bizde muazzam bir demografik basınç var eğitim yönünde. Ayrıca bir siyasi proje uygulanıyor Türkiye'de. O siyasi proje kentlere üniversite açalım, ilçelere fakülte açalım, oradaki insanlar mutlu olsunlar. Öyle kaliteli eleman yetişmiyor aslında veya altyapısı kuvvetli eleman yetişmiyor. Bir sürü yerde hoca yetersiz aslında. Oranın adı üniversite sadece, siyasi talebi karşılamak için iktidarlar bu yola başvuruyorlar.

Vakıf üniversitelerine baktığımız zaman da, bunun bir şekilde bir ticari kazanç kanalı olduğunu görüyoruz. Şimdi son söyleyeceğim de Uludağ Üniversitesi'nden emekli bir anayasa hukuk hocası var, Kemal Gözler. Çok değerli yazılar yazıyordu; bunlardan birinde ilahiyat fakülteleriyle hukuk fakültelerini karşılaştırıyor. 2010 yılından itibaren çok özel bir politika ile Türkiye'de ilahiyat fakültelerinin sayısı kaliteli; İlahiyat fakültesi öğretim elemanları sayısı ve

İlahiyat fakültesi öğrencisi muazzam artmış durumda. Şimdi 2010'dan önce böyle bir şey yok; Türkiye'de 2010'dan itibaren çok bilinçli olarak yapılıyor ve yeteri kadar da dikkat çekmeyen bir problem bu. Korkunç bir problem aslında çünkü AKP iktidarı da kaldığı sürece ilahiyat mezunu her yerde görevlendirebiliyor. Sadece ÇEDES'te falan değil her kamu yönetiminde, her alanı yönlendirebiliyor. Dolayısıyla bu yani ideolojik hegemonya için açılmış bir kanal ve şu ana kadar onlar açısından çok başarılı olageldi. Bundan sonra nasıl temizlenecek bu iş, büyük bir soru işareti. Son konuşmacımız, buyurun hocam.

tarık şengül - Kentlerin -metropollerin yüzde 85-90'ı kentleşmiş görünüyor ama Mardin'in beş kilometre dışına çıktığınızda bitiyor hikayesi. Yani idari olarak baktığımızda yüzde 85 oranında kentleşmişiz. Metropollünün sayısı 30'a çıktı. Bu arada il özel idareleri ve köy statüsü de sona erdi. Köylerin yarısı gitti. Bunun önemi şu; böylece mal varlıklarına el konuyor, çöktüler her yere resmen o dönemde.

Sunumda zaman kısıtlı olduğu için şu hususu atladım. Bir de antik eski mekanlarımız var; metro, Marmaray kazarken bir şey çıkıyor. Onlar eski mekân, sahibi yok. Söz meclisten dışarı ama yani hakikaten rezillik. İkincil mekanlar mesela gerçek oldu gibi. Kendi dinamizmini yitirmiş sistem. Bu rezidanslar, kapalı konut alanları, AVM'ler dört bir yana kondurulmuş; hemen dünyaya bağlanıp paranızı çekip ödemenizi yapmanızı sağlayan mekanlar. Bir toplumun filizlenen mekanları olması gerekiyor ki gelecekte haber verecek bize. Nedir geleceğin kentsel yapı taşı, herhangi bir fikrimiz yoksa krizdeyiz. Sorduğunuz soruya yanıt olarak söylüyorum; Yüzde otuz beşin tarımda olduğu bir yapımız var ama yani artık gezegensel bir kentleşme dönemindeyiz. İlla gidip köyde oturmak gerekmiyor. Tarımsal etkinlik ama bu formların her birinin yeniden düşünmesi lazım. Yani küresel ısınma, iklim değişikliği, mülteci meselesi, Kovid derken yeni bir yaşam biçimini kuramazsak yok oluşumuzu da getiren bir geleceğe doğru gittiğimizi biliyoruz. Bunu seyrediyoruz ve yaptıklarımızı tekrarlıyoruz.

Hakikaten bir şeylerin değişmesi lazım; en temel gıda malzemelerine erişemeyen ve açlığın eşiğine gelmiş bir toplumla karşı karşıyayız. Kara delikler var artık metropolde. Yutulup gidiyorsunuz. Kapitalizmin sürükleyici arzusuyla yaşayan bir toplum. İşten çıkartıldığınız gün bir daha geleceği olmayan bir kara deliğe doğru itiliyorsunuz ya da evinizden çıkartılıyorsunuz.

Bugün orta sınıfın çok dikkate değer bir bölümü İstanbul'da seneye kirasını ödeyebilecek mi emin değil. Bütün bunlar olurken bir gelecek tahayyülüne ihtiyacımız var. Metropolden olacak bu çıkış. Metropol pahasına da olabilir, metropolden çıkması lazım. İstanbul'da eylem planını tamamlamak üzereyiz. Orada İstanbul küresel dedik. İstanbul ulusal, İstanbul bölgesel, böyle İstanbul semte kadar gidiyor. İstanbul küreselde, nasıl merkezi yönetim gelip İstanbul'a

çöküyorsa sizin de demokratik ve insani birtakım şeylerle ve çevresel şeylerle başka tür örgütlenme modeli kurmanız gerek. Bunu bir isyan anlamında söylemiyorum yalnızca. Mesela B30 diye bir şey oluştu. Balkan kentleri; amaç büyük ölçüde iklim değişikliği ama onun yanında konut, turizm meselesi, tarihi dokular, birtakım ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi. İstanbul, kurucu başkanlığı yaptı. Aynı biçimde C40 *climate* diye bir şey de var. Bu İstanbul inisiyatifi dışında kurulmuş ama İstanbul'un da öyle olduğu yerler var. Bir *mega cities* inisiyatifi, mega kentler inisiyatifi İstanbul'un çağrısıyla başladı. Bogota, Bağdat, Floransa belediye başkanları geldi. Önümüzdeki dönem bu tür iş birliklerine ihtiyaç var. Kenti dayanıklı hale getiren, dirençli hale getirmeye çalışan yerel yönetimlere ihtiyacımız var. Eylem planında göreceksiniz; Marmara depremini İstanbul'un İstanbul'da karşılaması. Bir otorite olarak söylemiyorum bakın Gemlikteki fabrikalardaki atıklar, denize dökülürse canınıza okunur. Marmara diye bir şey kalmaz, Ege'ye kadar giden bir problem olur. Gemlik ayakta durabilecek bir yer değil; alüvyal toprağının üzerine ve yüzde 85 oranında bütün kent birinci derecede hasar görebilecek şekilde oturuyor. Gemlik'e gittim. Kaldığım otel büyük bir otel; sabah toplantı yapıyoruz belediye başkanı ile. İstanbul'a döneceğim dedim, başkan bana dedi ki; hocam bu arada sana söylemedik, bu otel tam fay hattının üzerinde. Burada bitireyim. Çok teşekkürler.

burhan şenatalar - Şimdi Murat Bey'in bir söz talebi vardı, buyurun.

murat karayalçın - Çok teşekkür ederim, kusura bakmayın. Işıl Hanım'a birkaç şey söylemek istiyorum, Işıl Hanım sizin planlı dönemde eğitim yatırımlarının büyük ölçüde üretimle ilişkilendirildiği şeklindeki eleştiri ya da değerlendirmenizi eski bir plancı olarak nedense üzerime aldım. Ben bunun doğru bir yaklaşım olduğu düşüncesindeyim. Bugün karşı karşıya olduğumuz sorunların da büyük ölçüde o yaklaşımın bugün kullanılmamasından kaynaklandığını iddia ediyorum. O planlı dönemde bütün yüksek öğretim kurumlarından yalnızca rektörler değil fakülte dekanları da geliyordu. Yatırımları için DPT'den onay alıyorlardı. İkili bir ayırım yapılmıştı; ilki planla bağlantılı sektörler, üretim sektörleri de diyebiliriz; bir de onun dışındaki sektörler, plan hedefleriyle, sektörleriyle bağlantılı olmayan yatırım talepleri. İktisatçıların arasında yer aldığımı düşünerek söylüyorum. Plan hedeflerini tutulabilmesi için yalnızca yatırım gerekli değildi. Yetişkin insan gücüne gereksinme vardı. Burada bir *Leontief matriks* diye bir matriksteki teknoloji katsayıları ile hesaplıyorduk. O plan hedeflerinin tutulabilmesi için şu yatırımların, şu sektörlerdeki yatırımların hem mühendis olarak hem ara kademe elemanı olarak elde edilmesi gerekiyordu. Onun için o alanlarda tahsislerde bulunuyorlardı. Ama yalnızca o değil; onun dışında sosyal sektörlerde; örneğin sağlıkta, hukukta, hukuk fakülteleri ile ilgili ya da ona benzer sosyal eğitimler, eğitimi verecek

fakültelerle ilgili de kuşkusuz yatırım talepleri geliyordu. hatta DPT'de dünya genelinde birtakım göstergeleri kullanarak, geliri şu kadar seviyede olan ülkelerdeki ya da şu gelişmişlik düzeyine sahip ülkelerdeki nüfus başına tıp fakülteleri, sosyoloji fakülteleri hesaplanıyordu. Rektörler ve dekanlar talepte bulunuyorlardı.

İzzeddin hocamızın felsefe ile ilgili sorusunu da bununla ilişkilendireyim yani gelen taleplerin de çoğunu DPT'nin karşıladığını anımsıyorum. Biraz Demirel gibi olacak ama, felsefe ile felsefe birimlerinin kurulması için talep geldi de ya da ona benzer şeyler için talep geldi de DPT ret mi etti bunları? Ben bunları anımsamıyorum ama dediğim gibi bugünkü sorunlar bunun olmamasından kaynaklı. Çok ciddi olarak bunun eksikliğini yaşadığımızı düşünüyorum.

Soruyu soran arkadaşımızı bilmiyorum bana soru sorulmuştu. Ben bir daha söyleyeyim; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başarısızlığında, ben halkın devlet sisteminin içinde yer almamasını görüyorum. Aslında bunu yalnızca devlet tüzel kişiliği için söylememek gerekiyor. Kamu olarak almak gerekiyor. Yerel yönetimlerinin içinde de merkezi yönetiminin içinde de halkın olmaması bana göre Cumhuriyet'in birinci yüzyılında bugün karşı karşıya olduğumuz başarısızlığımızın temelidir.

Tarık Bey biraz önce yerel yönetimlerle ilgili düşüncesini söylemişti. Aslında yerel yönetimlerin de yerelleştirilmesi gerekiyor. Yerel yönetim tek başına halkın katılımını sağlayan bir düzenlemeyi getiriyor değil. İSKİ genel müdürünün, Devlet Su İşleri genel müdüründen, İstanbul halkı için bir farkı olabilmeli. Devlet su işleri genel müdürüne ulaşamaz belki ama İSKİ genel müdürüne burada bizim İSKİ EGO genel müdürümüz var onlara ulaşabilmeli. O bağlantıyı kurabilmeli, yerleşme böyle olur. Yerel yönetimlerinde yerleşmesi bu şekilde sağlanabilir diye düşünüyorum. Bu sofraya benzetmesini bu düşüncemi desteklemek için yaptım. Teşbihte hata olmaz diye bir laf var; bilmiyorum, hata oldu mu? Orada da demek istediğim şuydu; sonuçta yararlanacak olanlar o konuda karar verecek yerde buluşsunlar. Yani helvadan yararlanacağız, halkımız yararlanacak öyle düşündüm. O nedenle halkımızın helva masasında bulunmasında yarar olduğunu düşündüm, onun için bunu söyledim çünkü umudumuz halkımızdır bana göre. Teşekkür ederim.

burhan şenatalar - Çok teşekkürler ekleyeceğiniz bir şey var mı? Yok, tamam peki. Fatma Gök, Işıl Ünal'a, Tarık Şengül'e hepimiz adına çok teşekkür ediyorum. Çok canlı ve dolu dolu bir oturum oldu. Bu üç günün düzenlenmesinde emeği geçen, katkısı olan herkese teşekkürlerinizi sunuyorum.